

بوشهر

استان بوشهر با مساحتی حدود ۲۷ هزار و ۶۵۳ کیلومتر مربع در جنوب غرب کشور قرار دارد. این استان از شمال با استان خوزستان و قسمتی از کهگیلویه و بویراحمد، از جنوب با خلیج فارس و قسمتی از استان هرمزگان، از شرق با استان فارس و از غرب با خلیج فارس همسایه است. مرز دریایی این استان با خلیج فارس بیش از ششصد کیلومتر است. مرکز استان بوشهر، بندر بوشهر و از شهرهای مهم آن می توان به اهرم، بندر دیلم، برازجان، بندر کنگان، بندر گناوه، بندر دیر و خور موج اشاره کرد.

فهرست وب سایت ها و خدمات الکترونیکی

موقعیت جغرافیایی

استان بوشهر از نظر موقعیت جغرافیایی از دو بخش «جلگه ای» و «کوهستانی» تشکیل شده است. بخش «جلگه ای» این استان در امتداد خلیج فارس قرار دارد و هرچه از سمت شمال و شمال غربی به طرف جنوب و جنوب شرقی پیش رویم بر عرض جلگه ای آن افزوده می شود و اما بخش «کوهستانی» استان که در شمال و شرق آن واقع شده، از دو رشته کوه «گچ ترش» و «نوکند» تشکیل شده که در سراسر طول استان به موازات هم امتداد یافته اند و در حقیقت دنباله «رشته کوه های زاگرس» هستند.

عوامل متعددی در جریان آب و هوایی منطقه تاثیر به سزایی دارد که از آن جمله می توان به: کمی ارتفاع، قرار گرفتن در محدوده عرض های جغرافیایی پایین، مجاورت با دریا، وزش بادهای گرم جنوب غربی و بادهای گرم و مرطوب دریایی، عبور پاییزی- زمستانی طوفان های موسمی سودانی و مدیترانه ای اشاره کرد. در خصوص آب و هوای استان می توان گفت؛ آب و هوای منطقه در داخل استان، به دلیل نزدیکی به خط استوا و کمی ارتفاع، «گرم و خشک بیابانی» و در نوار ساحلی «گرم و مرطوب» است.

رودهای این استان به علت عبور از طبقات نمکی معمولاً شور و غیرقابل شرب هستند که مهم ترین آنها عبارتند از: رود مند، رود دالکی، رود شاپور، رود حله، رود اهرم و رود شور. همچنین از رودهای فصلی استان بوشهر می توان به رود اهرم، رود دره آبداری، رود گپ و رود شور گناوه اشاره کرد.

پیشینه تاریخی

براساس کاوش های انجام شده ، منطقه بوشهر، پیش از ورود و استقرار «آریایی ها» محل سکونت نژادهای بومی و گروه های مختلفی بوده است. در دوره حکومت «عیلامی ها»، این منطقه که «لیان» نامیده می شد، از «بندر دیلم» شروع شده و تا «بندر سیراف قدیم» ، در حوالی «بندر طاهری» در شهرستان کنگان ادامه داشت. لیان به معنی « آفتاب درخشان» یا «سرزمین آفتاب درخشان» است که نامی عیلامی محسوب می شود. اهمیت این منطقه در آن زمان بیشتر به لحاظ حفاظت دریایی مرزهای جنوبی، تجارت با حوزه جنوب شرقی دریای پارس -نواحی اقیانوس هند و جنوب شرقی آسیا و از همه مهم تر داشتن موقعیت مهم مذهبی، یعنی وجود «معبد ایزد بانوی بزرگ لیان» بود. همچنین، مطابق خشت نوشته عصر عیلامی که از محلی به نام «تل پی تل» یعنی «تپه ای کنار تپه ای» در جنوب محله امام زاده بوشهر بدست آمده است ، معبد بزرگ خدای ایلامی «ان شوشیناک» نیز در این منطقه قرار داشت.

سرزمین بوشهر، در دوران حکومت هخامنشیان، جزو یکی از ساتراپ نشین های پارس بود. در زمان حکومت سلوکیان و ساسانیان بوشهر یا «ریو اردشیر» به عنوان بندر مهم تجاری و فرهنگی مورد توجه بود. ساسانیان در «ریواردشیر» که بعدها «ریشهر» نام گرفت، قلعه مستحکمی با دیوار های بلند و برج بنا کردند که اطراف این دیوار از یک طرف به سمت دریا بود و از سه طرف دیگر مشرف به خندق های عظیمی بود که هنگام حمله احتمالی دشمن و یا هرگونه خطری، از آب دریا پر می شد. با سقوط سلسه ساسانی به دست اعراب مسلمان تمدن و فرهنگ «ریشهر» نیز رو به زوال گذاشت. فتح ریشهر به دست مسلمانان به اندازه ای اهمیت داشت، که جمعی از مورخان اسلامی آن را با فتح قادسیه مقایسه کرده اند. بلاذری در فتوح البلدان می نویسد: «در این جنگ در دشواری و کثرت نعمتی که به دست مسلمین افتاد ، همانند جنگ قادسیه بود.»

در خصوص اوضاع ریشهر، پس از سقوط آن به دست مسلمانان تا زمان روی کار آمدن نادر شاه افشار اطلاعات اندکی در دست است. اقدام های نادر شاه و سیاست دریایی او برای مبارزه با عثمانی ها و گسترش قلمرو دریایی

در خلیج فارس سبب شد تا این شهر بندری بار دیگر مورد توجه قرار گیرد. وی آن جا را به عنوان پایگاه ناوگان دریایی خود در خلیج فارس برگزید و نامش را به «بندر نادریه» تغییر داد. «نادر شاه» با به کار گماردن یک تاجر انگلیسی به نام «جان التون» بوشهر را به صورت یک مرکز مهم کشتی سازی و پادگان نظامی در آورد. با مرگ نادر در سال ۱۱۶۰ هـ ق سپاه دریایی او بین حکام بوشهر و بندرعباس تقسیم شد، شیخ ناصرخان آل مذکور، که در دوران نادر یکی از سالاران وی بود، پس از مرگ نادر شاه کشتی ها و ناوگان مستقر در بوشهر را تصرف کرد و حکومت مقتدرانه «خاندان آل مذکور» که قریب یکصد سال بر بوشهر حکمرانی کردند را بنیان نهاد. بوشهر در زمان «خاندان آل مذکور» رو به عمران و آبادانی گذاشت و روابط تجاری گسترده ای با هلندی ها برقرار کرد. در دوره زمامداری «کریم خان زند»، بوشهر و تاریخ آن وارد مرحله تازه ای شد. در سال ۱۱۷۷ هـ ق انگلیسی ها با حمایت شیخ ناصر خان آل مذکور قرار داد معروفی با کریم خان زند منعقد کردند که این قرار داد زمینه ساز حضور استعماری انگلیسی ها در جنوب ایران و خلیج فارس بود. بوشهر، در دوره کریم خان، بندر بازرگانی اصلی ایران به شمار می آمد.

در دوران قاجاریه این سرزمین به صورت بندر مهم تجاری، فرهنگی و سیاسی در آمد. بوشهر در دوره قاجار معتبرترین بندر تجاری ایران بود بطوری که اکثر دول خارجی مانند انگلیس، روسیه، آلمان، ایتالیا، فرانسه، هلند، نروژ و عثمانی در این شهر دفتر نمایندگی سیاسی و تجاری دایر کردند و به دروازه جنوبی ایران برای تبادل افکار سیاسی و مناسبات فرهنگی تبدیل شد. به نوشته «دائرة المعارف ایرانیکا»، در آغاز سده نوزدهم میلادی پس از ناآرامی هایی که نمایانگر پیدایش خاندان قاجار بود، سالانه نزدیک به صد کشتی انگلیسی و عربی از هند و مسقط برای انجام امور بازرگانی وارد بندر می شدند و با خود پارچه، انواع ادویه، چای، برنج شکر و غیره از اروپا، هند و چین می آوردند.

در سال ۱۳۳۳ هـ ق نیز در زمان جنگ جهانی اول و به دنبال قیام «رییسعلی دلواری» علیه منافع انگلیسی ها در جنوب ایران، انگلیسی ها نیروی تقویتی به بوشهر اعزام کرده و شهر بوشهر را اشغال نمودند. پس از پایان جنگ جهانی اول و با روی کار آمدن رضا پهلوی، بوشهر همچنان کانون پر تشنج وقایع باقی ماند و خوانین بسیاری علیه حاکمیت رضا شاه سر به طغیان برداشتند. در دوره حاکمیت رضا پهلوی با کشیده شدن راه آهن سراسری و انتقال حجم عمده داد و ستدهای تجاری از ایران به بصره در دوره حکومت رضا پهلوی و نیز پس از جنگ جهانی دوم، بوشهر، جایگاه خود را به عنوان ستاد فرماندهی انگلیسی های مقیم در حوزه خلیج فارس از دست داد.

این منطقه در زمان جنگ تحمیلی عراق به ایران نیز ایفاگر نقش های اقتصادی و استراتژیکی مهمی بود و هم اکنون از نظر استراتژیکی، اقتصادی و گردشگری برای ایران دارای اهمیت بسیاری است. استان بوشهر در سال ۱۳۵۲ ه . ش، به استانی مستقل تبدیل شد که با دربرگرفتن شهرستان ها، شهرها و روستاهای متعدد از جمله مناطق مهم جنوب ایران به شمار می آید.

اقوام و زبان

همان طور که آورده شد؛ استان بوشهر پیش از ورود «آریائی ها» به ایران محل سکونت اقوام و گروه های نژادی گوناگونی بوده است. علاوه بر نژاد «بومی و مدیترانه ای» اقوام و نژادهای دیگری همچون سیاه پوست های دراویدی، سامی ها، ایلامی ها، سومری ها، نوردیک ها و عربها در این خطه زندگی می کردند .

ساکنین سرزمین بوشهر به دلیل دور بودن با مردم سرزمین های شمالی ایران و نزدیکی به کشورهای عربستان، بحرین، بصره، کشورهای آفریقایی و مدیترانه ای چون سوریه، ایتالیا، لبنان و اسپانیا مجبور بودند برای انجام بیشتر کارهای اقتصادی با آنان در ارتباط باشند

بعدها و به هنگام شکل گیری شهرهای استان بوشهر به ویژه بندر بوشهر، گروه های دیگری از اقوام داخلی ایران از جمله بهبهانی ها، ده دشتی ها، اهالی کازرون، شیراز، آبادان و خورموج به این سرزمین مهاجرت کرده اند که در اثر اختلاط با اقوام قبلی یک نوع نژاد و قومیت خاص بوشهری را شکل داده اند

بنابراین با توجه به وجود نژادها و اقوام مختلف، زبان مردم استان بوشهر هرچند فارسی است ولی گویش های متنوع در مناطق مختلف آن رایج است؛ به عنوان نمونه در سواحل خلیج فارس و جزایر آن نوعی گویش با رگه های زبان های بلوچی، کردی، ترکمنی و برخی واژه های انگلیسی، هلندی، پرتغالی، هندی و عربی مورد استفاده قرار می گیرد. برخی از اهالی «جزیره شیف»، «بنادر کنگان» و «عسلویه» نیز به زبان عربی صحبت می کنند و یا در شهرستان های شمالی استان مانند: دیلم، گناوه و دشتستان گویش لری و در شهرستان های جنوبی مانند جم و قسمت هایی از کنگان و دیر فارسی لهجه دار رواج دارد

موقعیت اجتماعی و اقتصادی

اقتصاد استان بوشهر به بخش های کشاورزی، دامداری، شیلات و تا حدودی به صنعت متکی است بخش کشاورزی استان از نظر نوع تولید محصولات به دو قسمت «محصولات زراعی» و «محصولات درختی» تقسیم می شود. از مهم ترین محصولات زراعی این استان می توان: گندم و جو آبی و دیمی، تنباکو، پیاز، کنجد، سبزی، صیفی و گیاهان علوفه ای را نام برد. محصولات درختی آن نیز شامل خرما و مرکبات است. بطور کلی فعالیت اقتصادی این استان در درجه اول «تولید خرما» و در درجه دوم «صید ماهی» تشکیل می دهد صنایع این استان نیز به دو بخش «صنایع دستی و ماشینی» تقسیم می شوند که مهم ترین آنها صنایع کشتی و لنج سازی، توربافی، کوزه، سفال و غیره است

همچنین استان بوشهر به دلیل داشتن موقعیت استراتژیکی و منابع و صنایع مختلفی نظیر؛ نفت و گاز از مناطق مهم صنعتی و اقتصادی کشور به شمار می رود. از دیگر عواملی که باعث اهمیت این منطقه در بخش صنعت شده، می توان به قرار داشتن میدان های گازی چون: پارس جنوبی، کنگان، پارس شمالی، بردخون، شهرستان دشتی و پالایشگاه عظیم گاز در جم و وجود مهم ترین ترمینال های صادرات نفت خام جهان در جزیره خارک و همچنین اجرای طرح های کلان صنعتی از قبیل نیروگاه اتمی بوشهر، کشتی سازی اشاره کرد

مهم ترین بنادر استان شامل بندر بوشهر، بندر گناوه، بندر دیلم، بندر ریگ، بندر دیر، بندر کنگان، بندر نخل تقی، بندر عسلویه و بندر عامری است.

غذاهای محلی

لورک، رنگینک، قلیه ماهی، قلیه میگو، نون مشتک، شلشک، شله خرما، آب کرکو، شله گندمی، لق لق، دال عدس، اواردک، اشکنه، حلوای خرما، سمبوسه، خوش کدو تنبل

سوغات

بخش شیرینی : شیره خرما، ارده، حلوای راشی، حلوای سنگک، خارک پخته، حلوای مسقطی
بخش صنایع دستی : گبه، گلیم، انواع حصیرها و سبدهای بافته شده از برگ درخت نخل، عبا

جاذبه های طبیعی

اهرم : چشمه آب گرم اوباد اهرم، چشمه آب گرم میر احمد

برازجان : آبشار شول، آبشار فاریاب در پشتکوه، پارک جنگلی سرکره دامنه کوه های گیسکان، چشمه آب گوگردی در دالکی، چشمه زیرراه

بندربوشهر : حاشیه رود اهرم منطقه گردشگری دلوار، ساحل لیلن در ۱۰ کیلومتری بوشهر، نخلستان های آب
پخش

بندر دیر : حاشیه رود مند، قله درنگ، چشمه آب گرم گنوی، چشمه آب لوحک، چشمه آب تنگ دو راهک،
چشمه آب تنگ هیخ، چشمه آب گرگم، جزیره گرم

بندر دیلم : پارک جنگلجنگل دره امیری، سواحل خلیج فارس

بندر کنگان : ساحل بندر تاریخی سیراف در کنگان، سواحل خلیج فارس در بندر کنگان، کوه پردیس در مسیر
بندر کنگان فیروزآباد

بندر گناوه : تالاب حله، جنگل چاهک، جنگل کلر کمالی، سواحل ماسه ای خلیج فارس، طبیعت دامنه کوه های زاگرس

خور موج : گنبد نمکی جاشک، غارهای نمکی قله بیرم

جاذبه های تاریخی

اهرم : امام زاده ابراهیم، امام زاده اسماعیل، امام زاده جعفر، امام زاده زین الشهدا منطقه خائیز، قدمگاه حضرت عباس (ع)، قلعه زایر خضرخان تنگستانی یا قلعه کلات

برازجان : بازار قدیمی و سرپوشیده برازجان، پل مشیرالملک، شاهزاده ابراهیم (ع)، کاخ زمستانی کوروش هخامنشی، کاخ بردک سیاه، کاروانسرای مشیرالملک، کوشک اردشیر، گور دختر، کوه قلعه در ارتفاعات شرق برازجان، کاروانسرای دالکی، چهل خانه سعدآباد، قصر دختر و گوری گاه در تنگ ارم، قلعه سبز در شبانکاره، قلعه غضنفرالسلطنه در کوه قلعه، نخلستان های سرسبز

بندر بوشهر : آب انبار قوام، آرامگاه اصفهانی، امام زاده میرمحمد در جزیره خارک، بقعه خواجه خضر، خانه قاضی، خرابه های شهر لیان، قبر ژنرال انگلیسی، قلعه هلندی ها، عمارت ملک، کلیسای مسیح مقدس گور دختر، معبد خدا دریا، موزه مردم شناسی

بندر دیر : آثار آسیاب بادی در شرق روستای لوحک و سرمستان، آثار تاریخی روستای خرگونه، آثار باقیمانده در غرب بردستان، بتانه یا بت خانه، بی خاتی یا بی بی خاتون، تل سوز یا تل سبز، تل ملاها، تل غرابی، تل ورزشی، تل سنگ، پیاله پاتیل، شهرهای تاریخی بردستان، قبرستان قدیمی دیر و سنگ، قلعه گنوی، قصر دختر، کیچه بازار، مسجد بردستان، ویرانه های بطانه، ویرانه های بندر باستانی نجیرم، ویرانه های شهر باستانی خورشید و نوشته های آن

بندر دیلم : آثار خرابه های بندر سی، آب انبارهای سنگ و ساروج در روستای شهرویران، امام زاده امام حسن در شهر امام حسن، امامزاده بی بی حلیمه در روستای گاودار، بندرحماد، بندر تاریخی مهروبان، بقعه سید محمد جبل عامل، تپه تل کم، چاه سنگی در محوطه باستانی سینیز، شهر تاریخی سینیز، شهرستان دیلم- روستای عامری، عمارت تاریخی حاج رییس التجار در عمارت قلعه دیلم، کاروانسرای حاج حسن خان لیراوی، قلعه چاه تلخ در روستای چاه تلخ، قلعه آقاخان مسیح خان در روستای باستین

بندر کنگان : آتشکده کوه پردیس، بافت قدیمی بندر کنگان

بندر گناوه : امام زاده سلیمان بن علی، برج حسینیہ خان، بندر تاریخی ریگ یا میرمہنا، تل گوری و شاه صدرالدین، مقبرہ بی بی مریم، قدمگاہ حضرت عباس و امیرالمونین مقبرہ آقا ابوالحسن

خور موج : آتشکدہ خور موج، بارگاہ امیر ارم بن سام بن نوح، برج و قلعہ خورموج، قلعہ محمدخان دشتی، قلعہ دختر، عمارت شیرینہ، مسجد جامع خورموج

سایر مناطق گردشگری استان

جم: جنگل گلو بردکان ریز، کوه پردیس یا کوه پدري، گلو کلات، باغ های بيدخوار، تنگ حنا، مناظر گود لِح، آسیاب آبی گلوکلات، امام زاده آقا سید حبیب الله، امام زاده بی بی بانو، امام زاده پیر بیراهه، بناهای تاریخی روستای حرمیک، تپه چگاسه، روستای گلی بردگان، حمام قاجاریه، حمام محمدعلی خان جمی، قنات های روستای تشان، قنات قره چناق

تنگستان: تفرجگاه خائیز، چشمه آب گرم میراحمد، چشمه آب گرم اهرم، چشمه آب گرم قوچرک، سواحل دریا، امامزاده محمد بن احمد بن موسی میراحمد، امامزاده ابراهیم، امامزاده جعفر، امامزاده زیدبن علی، تل بردی دلوار، قلعه زائر خضرخان یا قلعه کلات

دشتی: منطقه توریستی - تفریحی بنگه، امامزاده شاهزاده محمد، قلعه محمدخان دشتی، قلعه داراب خان، قلعه دختر، عمارت شیرینہ، مسجد امام زمان (عج) در روستای احشام قاندى

